

Brussel, 14.10.2022
COM(2022) 527 final

**VERSLAG VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE
RAAD**

Cosme

**Programma van 2014-2019 voor het concurrentievermogen van ondernemingen en
kleine en middelgrote ondernemingen
Monitoringverslag van 2019**

Inhoud

1.	Inleiding.....	2
2.	Activiteiten en resultaten in 2019	3
2.1	Specifieke doelstelling A: toegang tot financiering	4
	De eigenvermogensfaciliteit voor groei (EFG) van Cosme	4
	De leninggarantiefaciliteit van Cosme	5
	Begeleidende maatregelen (enquêtes, informatie-instrumenten, communicatiemateriaal en evenementen)	6
2.2	Specifieke doelstelling B: markttoegang	6
	Het Enterprise Europe Network	6
	Versterking van de instrumenten van de eengemaakte markt ter voorbereiding op en uitvoering van één digitale toegangspoort.....	8
	EU-centrum voor de kmo in China — fase III.....	8
	Opleiding voor kmo-vriendelijk beleid bij aankoopcentrales	8
2.3	Specifieke doelstelling C: verbetering van de randvoorwaarden en het concurrentievermogen ..	9
	Clusters Go International	9
	Duurzame mode en duurzaam toerisme	9
	Evaluatie van de prestaties van kmo's, Eurobarometer en andere studies over kmo's, startende ondernemingen, doorgroeiende ondernemingen en ondernemerschap	9
	Het netwerk van kmo-gezanten en de kmo-vergadering.....	10
	EU-campagne Open for Business	10
2.4	Specifieke doelstelling D: bevordering van ondernemerschap en de ondernemerscultuur.....	10
	Erasmus voor jonge ondernemers	10
	Sociaal ondernemerschap en maatschappelijk verantwoord ondernemen	11
3.	Ondersteunende maatregelen en administratieve uitgaven.....	11
4.	Gevolgen van de COVID-19-crisis voor de uitvoering van projecten.....	12
5.	Bijdrage aan de doelstelling van integratie van de klimaatdimensie	13
6.	Bijdrage aan doelstellingen voor duurzame ontwikkeling.....	15
7.	Gender	17
8.	Conclusies	17
9.	Bijlage.....	20

1. Inleiding

Cosme is een EU-programma ter verbetering van het concurrentievermogen van ondernemingen, met name van kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's). Het is vastgesteld uit hoofde van de Cosme-verordening¹. Het bouwt voort op het Programma voor ondernemerschap en innovatie (EIP) 2007-2013, dat is vastgesteld uit hoofde van het kaderprogramma voor concurrentievermogen en innovatie. Er wordt ook gestreefd naar optimale koppelingen met andere uitgavenprogramma's van de EU die van belang zijn voor kmo's.

Cosme voegt waarde toe door transnationale kwesties en marktfaalen aan te pakken via vier specifieke doelstellingen:

1. verbetering van **de toegang tot financiering** voor kmo's in de vorm van eigen vermogen en schuld (ten minste 60 % van de totale begroting);
2. verbetering van **de toegang tot de markten** binnen en buiten de EU (21,5 %);
3. verbetering van **de randvoorwaarden** en **het concurrentievermogen** voor bedrijven, met inbegrip van kmo's (11 %);
4. bevordering van **ondernemerschap** (2,5 %).

In het Cosme-programma werd ook aandacht besteed aan gerelateerde prioriteiten in de Europa 2020-strategie² (zoals kmo's helpen om te profiteren van innovatie, toegang tot vaardigheden en opleiding, en de rol die kmo's kunnen spelen in de sociale cohesie door de sociale economie en specifieke zakelijke doelgroepen, zoals potentiële nieuwe, jonge en vrouwelijke ondernemers, te ondersteunen).

De Commissie heeft in 2017 een tussentijdse evaluatie van Cosme³ uitgevoerd. Met het werkprogramma voor 2019 is vooruitgang geboekt bij de uitvoering van een van de belangrijkste aanbevelingen uit deze evaluatie: de noodzaak om de aandacht te richten op omvangrijkere, strategische maatregelen en tegelijkertijd enige flexibiliteit in het programma te behouden om nieuwe ideeën te testen.

Naast de 28 EU-lidstaten⁴ namen de volgende landen in 2019 deel aan Cosme: Albanië, Armenië, Bosnië en Herzegovina, IJsland, Kosovo⁵, Moldavië, Montenegro, Noord-Macedonië, Oekraïne, Servië en Turkije⁶.

¹ Verordening (EU) nr. 1287/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 11 december 2013 tot vaststelling van een programma voor het concurrentievermogen van ondernemingen en kleine en middelgrote ondernemingen (Cosme) (2014-2020) en tot intrekking van Besluit nr. 1639/2006/EG (PB L 347 van 20.12.2013, blz. 33).

² "Europa 2020 — Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei" is door de Europese Raad van juni 2010 goedgekeurd. In de strategie worden vijf ambitieuze doelstellingen vastgesteld inzake klimaat en energie, werkgelegenheid, innovatie, onderwijs en sociale inclusie die in 2020 bereikt moeten zijn, en wordt benadrukt dat kmo's een belangrijke rol moeten spelen bij het bereiken van deze doelstellingen. Zie: <https://op.europa.eu/s/w5Xh>

³ <https://data.europa.eu/doi/10.2873/87360>

⁴ De huidige EU-27 en het Verenigd Koninkrijk, dat in 2019 nog een EU-lidstaat was.

⁵ Deze aanduiding laat de standpunten over de status van Kosovo onverlet, en is in overeenstemming met Resolutie 1244 (1999) van de VN-Veiligheidsraad en het advies van het Internationaal Gerechtshof over de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo.

⁶ In het algemeen waren de selectiecriteria voor subsidies en aanbestedingen in het kader van Cosme gericht op niet-geografische criteria zoals conformiteit met de doelstellingen van de actie en de kwaliteit van de voorstellen/inschrijvingen. Ook de Europese dimensie was belangrijk. Van de meeste Cosme-acties was de begroting niet toereikend om een brede geografische dekking van in aanmerking komende landen te garanderen. Dit verslag bevat landeninformatie voor een klein aantal acties, met name voor het Enterprise Europe Network en circulaire mode, waarbij wel sprake was van een brede geografische spreiding van begunstigden.

De Commissie is verantwoordelijk voor de algehele uitvoering van Cosme. De eerste specifieke doelstelling van het programma wordt uitgevoerd met behulp van de financiële instrumenten en de Commissie heeft het beheer van die instrumenten gedelegeerd aan het Europees Investeringsfonds (EIF).

De maatregelen in het kader van de specifieke doelstellingen 2, 3 en 4 van het programma werden grotendeels gedelegeerd aan het Europees Uitvoerend Agentschap Innovatieraad en het mkb (Eisma), een uitvoerend agentschap dat voorheen bekend stond als het Uitvoerend Agentschap voor kleine en middelgrote ondernemingen (Easme)⁷.

Ook werden bepaalde analytische en benchmarkingactiviteiten indirect beheerd door internationale organisaties.

Dit verslag geeft een overzicht van de uitvoering van de Cosme-begroting in 2019, zoals voorgeschreven door de Cosme-verordening. Gezien het meerjarige karakter van veel projecten en de noodzaak om de duur van veel projecten te verlengen vanwege problemen in verband met de COVID-19-crisis, is de publicatie van dit verslag uitgesteld, zodat uitgebreidere resultaten en gegevens kunnen worden opgenomen⁸. Dit verslag heeft ook betrekking op ondersteunende maatregelen en administratieve uitgaven.

2. Activiteiten en resultaten in 2019

De totale geplande begroting voor Cosme in de periode 2014-2020 (zeven jaar) bedroeg 2,3 miljard EUR, inclusief administratieve kosten. Het was de bedoeling dat de financiële vastleggingen tot 2020 (het laatste jaar van het programma) geleidelijk zouden toenemen. Elk jaar stelde de Commissie een werkprogramma met begeleidende steunmaatregelen vast.

De begroting voor Cosme werd uitgevoerd via vier begrotingsonderdelen met kredieten die worden toegelicht in het overeenkomstige herziene financieringsbesluit voor 2019⁹ en het financieringsbesluit voor de ondersteunende maatregelen¹⁰. Nadat de bijdragen van derde landen, ongebruikte kredieten van de vorige programmeringsperiode en diverse overdrachten hierbij waren opgeteld, was de voor 2019 beschikbare begroting als volgt samengesteld:

- a) begrotingsonderdeel 02 01 04 01 voor administratieve uitgaven: 4 910 505 EUR;
- b) begrotingsonderdeel 02 01 06 01 voor de werking van het Easme: 10 322 946 EUR;
- c) begrotingsonderdeel 02 02 01 voor alle andere operationele uitgaven: 141 873 965 EUR;
- d) begrotingsonderdeel 02 02 02 voor operationele uitgaven m.b.t. toegang tot financiering: 257 991 946 EUR.

Het financieringsbesluit voor ondersteunende maatregelen voorzag in een bijdrage van 7 717 000 EUR, die was opgenomen in begrotingsonderdeel 02 02 01 van de algemene begroting van de EU voor 2019.

Gemiddeld werd 25 % van de activiteiten die onder de operationele begroting van Cosme vallen gedelegeerd aan het Easme¹¹. De uitvoering van de financiële instrumenten werd gedelegeerd aan het EIF (zie hieronder).

De jaarbegroting voor het Cosme-programma in 2019 bedroeg 448 099 362 EUR. In totaal werd 96 % van deze begroting vastgelegd en de uitvoeringsgraad voor de betalingen bedroeg gemiddeld 90 %.

⁷ In dit verslag wordt de vroegere naam Easme gebruikt.

⁸ https://ec.europa.eu/growth/smes/cosme/programming-monitoring-and-evaluation_nl

⁹ C(2019) 6039 final: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/36768?locale=nl>

¹⁰ C(2019) 2588 final: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/34801?locale=nl>

¹¹ SEC(2013) 493 final: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:52013SC0493\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:52013SC0493(01))

2.1 Specifieke doelstelling A: toegang tot financiering

In de Cosme-verordening wordt aangegeven dat ten minste 60 % van de volledige begroting voor het programma voor de periode 2014-2020 moet worden toegewezen aan financiële instrumenten. In totaal werd 1,6 miljard EUR vastgelegd voor de financiële instrumenten voor de programmeringsperiode 2014-2020, wat iets meer is dan 60 % van de totale Cosme-begroting.

In 2019 werd 257 miljoen EUR vastgelegd voor de financiële instrumenten en begeleidende maatregelen, met inbegrip van deelname van de EVA en derde landen.

Er werd 216 miljoen EUR vastgelegd voor de leninggarantiefaciliteit (LGF) en 39,7 miljoen EUR voor de eigenvermogensfaciliteit voor groei (EFG).

In 2019 werd 1,4 miljoen EUR vastgelegd voor begeleidende maatregelen, waaronder een enquête onder kmo's over de toegang tot financiering (672 000 EUR), voorlichting aan kmo's over toegang tot EU-financiering (175 000 EUR) en een actualisering en aanvulling van een studie over de kosten voor de naleving van belastingwetgeving voor kmo's in de EU (250 000 EUR).

De eigenvermogensfaciliteit voor groei (EFG) van Cosme

De Cosme-EFG is bestemd voor investeringen in durfkapitaalfondsen die voorzien in durfkapitaal en mezzaninefinanciering ten behoeve van kmo's die zich in de uitbreidingsfase en groeifase bevinden. In 2019 werden in het kader van de EFG twee nieuwe financieringsovereenkomsten ondertekend, zodat het totaal eind 2019 17 bedroeg (waarvan vier ondertekeningen onder voorwaarden). De totale EU-bijdrage aan financiële intermediairs van 2014 tot eind 2019 bedroeg 242 miljoen EUR. Elf van de overeenkomsten hadden betrekking op groei- en uitbreidingsfondsen en de overige zes op meerfasefondsen, in combinatie met de InnovFin eigenvermogensfaciliteit voor startende ondernemingen die krachtens Horizon 2020 is ingesteld.

Het Cosme-EFG heeft ook bijgedragen tot het pan-Europese dakfondsprogramma (VentureEU), dat in 2017 was opgezet om de knelpunten op het gebied van durfkapitaalfinanciering in de EU aan te pakken. In 2019 werd één contract voor 33 miljoen EUR ondertekend met een fondsbeheerder voor VentureEU. Op 31 december 2019 bedroeg de totale bijdrage van de Cosme-EFG aan deze faciliteit 53 miljoen EUR.

Op 31 december 2019 hadden de door de Cosme-EFG ondersteunde fondsen 660 miljoen EUR geïnvesteerd in meer dan 100 kmo's in 13 EU-landen. Dit omvatte 400 miljoen EUR aan investeringen in meer dan 50 kmo's die zich in de groeifase en uitbreidingsfase bevonden. De laatste twee indicatoren (400 miljoen EUR en 50 kmo's) liggen op schema om de langetermijndoelstellingen te halen¹².

Op basis van een beoogd hefboomeffect van 1:5 en het totaalbedrag aan begrotingsmiddelen voor de periode 2014-2020 van 394 miljoen EUR werd verwacht dat gedurende de looptijd van de Cosme-EFG ten minste 2 miljard EUR aan durfkapitaal zou worden verstrekt aan meer dan 200 kmo's. Dit zou resulteren in een totale investering van bijna 3,8 miljard EUR.

Tekstvak 1. Voorbeeld van een Cosme-EFG-project — SilverCloud Health

¹² De Cosme-verordening voorziet in investeringen van 2,6 miljard EUR tot 3,9 miljard EUR in 360 tot 540 kmo's, terwijl i) de investeringen ten belope van 2,6 miljard EUR tot 2021 werden gedaan in 346 kmo's, en ii) de looptijd van de Cosme-EFG pas zal eindigen wanneer de laatste verrichtingen zijn afgewikkeld, bv. 31 december 2034. Bij de uitvoering van de doelstellingen is rekening gehouden met de specifieke uitdagingen van de uitvoering van dit financieringsinstrument (prioriteit voor verrichtingen in derde landen die aan het Cosme-programma deelnemen en het feit dat de vraag naar investeringen in deze landen lager is, en de tijd die nodig is voor de ondertekening van overeenkomsten met fondsen, waarvoor eerst complexe due diligence- en fondsenwervingsprocedures moeten worden voltooid).

SilverCloud Health werd in 2012 opgericht als spin-off van academisch en klinisch onderzoek aan het Trinity College Dublin en het Mater University Hospital. Het platform heeft een lange ervaring met het bieden van doeltreffende online-oplossingen op het gebied van gedragsgerichte gezondheidszorg voor het aanpakken van problemen zoals depressie en angst; slaap en veerkracht; stress op het gebied van persoonlijke financiën; en eetstoornissen. Het werkt samen met meer dan 200 organisaties aan uiteenlopende empirisch onderbouwde programma's en heeft sinds 2012 meer dan 200 000 patiënten geholpen. 73 % van de patiënten ziet een aanzienlijke verbetering na 6-8 weken op het platform.

SilverCloud Health ontving een grote eigenvermogensinvestering van ACT Venture Capital, ondersteund door het EIF en de EU. "Dit stelde ons in staat om onze activiteiten op te schalen. We hebben in de VS een kantoor opgezet met een verkoopteam. Hierdoor konden we aanzienlijk uitbreiden en ons personeelsbestand verdubbelen", aldus Kevin Higgins, financieel directeur van SilverCloud. Met het oog op de toekomst wil SilverCloud het gebruik van wearables combineren met de steun die op het platform te vinden is, om nog betere diensten op het gebied van geestelijke gezondheidszorg te verlenen.

Bijgewerkt in november 2020.

De leninggarantiefaciliteit van Cosme

Eind 2019 had de leninggarantiefaciliteit (LGF) van Cosme bijna 32 miljard EUR aan financiële steun verstrekt aan meer dan 553 000 kmo's in 32 landen. Uit de beschikbare gegevens blijkt dat de Cosme-LGF meer specifiek kleinere en jongere kmo's ondersteunt die het moeilijker vinden om de financiering te verkrijgen die zij nodig hebben. Ongeveer 90 % van de kmo's die financiering ontvingen, had minder dan 10 werknemers en bijna 50 % was een startende onderneming.

In de praktijk was het effect van de Cosme-LGF veel groter dan het bedrag aan financiering dat zij rechtstreeks voor kmo's genereerde. De LGF heeft deze kmo's ook gestimuleerd om extra investeringen te doen ter waarde van 21-29 % van het bedrag dat zij via de LGF hadden ontvangen. Het bedrag aan investeringen dat bedrijven dankzij deze garanties hebben gerealiseerd, is geschat op bijna 39,7 miljard EUR aan het einde van 2019.

De Cosme-LGF heeft ook een aanvulling ontvangen uit het Europees Fonds voor strategische investeringen, waardoor het risicodragend vermogen ervan tegen eind 2019 met 1,3 miljard EUR was verhoogd. De aanvulling werd gebruikt voor een aantal doeleinden, waaronder de start van een **proefproject voor digitalisering** in 2019 om financiële intermediairs in staat te stellen bredere en uitgebreidere schuldsteun te bieden aan kmo's voor de digitale transformatie.

Tekstvak 2. Voorbeeld van een Cosme-LGF-project — Gustav, levensmiddelenindustrie

Gustav is een Ests bedrijf dat gespecialiseerd is in de productie van patisserie in eigen huis met verse en lokale ingrediënten. Het verkoopt zijn producten — die zich onderscheiden door de kenmerkende decoraties — in zijn eigen cafés en ook aan externe detailhandelaren. Gustav boekt het ene succes na het andere, maar heeft onderweg voor een aantal uitdagingen gestaan, met name hoe de internationale groei in goede banen kan worden geleid. Het managementteam heeft een goede potentiële markt in Finland geïdentificeerd, maar moest daar nieuwe productiefaciliteiten opzetten om zijn beleid van 22 uur versheid te handhaven.

Met een door de EU gegarandeerde lening van Swedbank, ondersteund door het EIF in het kader van de Cosme-LGF en het investeringsplan voor Europa, kon Gustav de apparatuur kopen en zich verzekeren van de werkruimten die het bedrijf nodig had om met succes zijn activiteiten in Finland op te starten. Het doel is nu om de verkoop- en productiepunten in Estland en in heel Europa uit te breiden.

Begeleidende maatregelen (enquêtes, informatie-instrumenten, communicatiemateriaal en evenementen)

De SAFE-enquête over toegang tot financiering voor ondernemingen verschaft informatie over de financiële situatie, de financieringsbehoeften, de toegang tot financiering en de verwachtingen van kmo's. Die informatie is zeer nuttig voor empirisch onderbouwde beleidsvorming op EU-niveau en wordt ook gebruikt door de lidstaten, analisten, de academische wereld en anderen. In 2019¹³ werden in totaal 18 159 bedrijven in 36 landen bevestigd.

De Commissie is doorgeshaan met het actualiseren en promoten van de **website** <http://www.access2finance.eu>, waar kmo's gebruiksvriendelijke informatie kunnen vinden over de toegang tot financiële instrumenten van de EU, met inbegrip van de contactgegevens van financiële intermediairs. De website heeft betrekking op 12 EU-programma's in 42 landen, waaronder programma's die relevant zijn voor schone technologie, klimaatbescherming en door vrouwen geleide bedrijven. Er werd ook allerlei **promotiemateriaal** gepubliceerd, waaronder een gedetailleerde brochure over de voordelen van de financiële instrumenten van Cosme voor kmo's¹⁴ en een brochure over "fintechkansen voor kmo's"¹⁵.

De Angel Investment Summit in november 2019 werd bijgewoond door 300 belanghebbenden en bood hen de gelegenheid om beleidsinitiatieven op gebieden als klimaatbescherming, milieu en genderevenwicht te bespreken en deel te nemen aan matchmakingactiviteiten. De feedback van de deelnemers was zeer positief. In oktober 2019 vond een succesvolle workshop over fintech en alternatieve financiering plaats.

2.2 Specifieke doelstelling B: markttoegang

In de Cosme-verordening wordt aangegeven dat 21,5 % van de volledige begroting voor 2014-2020 moet worden toegewezen aan het vergemakkelijken van de toegang tot markten. In 2019 werd in totaal 64 miljoen EUR voor deze specifieke doelstelling uitgetrokken.

Het Enterprise Europe Network

Het Enterprise Europe Network) biedt hoogwaardige steun voor innovatie, partnerschappen en internationalisering aan kmo's, en ondersteunt zo de groei, de veerkracht en het concurrentievermogen van kmo's. Het netwerk was aanwezig in alle 28 EU-lidstaten¹⁶ en andere landen die aan het Cosme-programma deelnemen¹⁷. De opschalingsdiensten van het Enterprise Europe Network zijn uitgegroeid tot een kerndienst en bieden gespecialiseerde ondersteuning aan jonge Europese kmo's met een groot groeipotentieel. Het netwerk is ook begonnen met voorbereidende stappen voor het verlenen van diensten ter ondersteuning van kmo's met duurzaamheid en digitalisering. Tijdens de COVID-19-crisis heeft het netwerk aangetoond dat het zijn diensten kan aanpassen om kmo's te helpen bij het inspelen op nieuwe uitdagingen en kansen. Het helpt kmo's steeds vaker bij het aanpakken van verstoringen van de waardeketen en het vergroten van hun veerkracht.

¹³ Gegevens en enquêtes — SAFE (europa.eu).

¹⁴ *EU Financing for Small and Medium-Sized Enterprises: Real benefit for businesses:*
<https://ec.europa.eu/docsroom/documents/37584?locale=nl>

¹⁵ <https://op.europa.eu/nl/publication-detail/-/publication/41d9c05f-0b50-11ea-8c1f-01aa75ed71a1>

¹⁶ Met inbegrip van het Verenigd Koninkrijk.

¹⁷ Albanië, Armenië, Bosnië en Herzegovina, IJsland, Kosovo, Moldavië, Montenegro, Noord-Macedonië, Oekraïne, Servië en Turkije.

Resultaten van activiteiten van het Enterprise Europe Network in 2020 (medegefinancierd uit de begroting van 2019)¹⁸:

- het netwerk heeft informatie en advies verstrekt en ondersteunende diensten verleend aan **231 774** kmo's;
- de partnerdiensten van het netwerk hebben in 2020 kmo-klienten uit alle landen van het netwerk geholpen meer dan **2 700** internationale partnerschapsovereenkomsten te sluiten met buitenlandse bedrijven;
- de adviesdiensten van het netwerk hebben ongeveer **2 137** klienten per jaar geholpen hun concurrentievermogen en innovatie op Europees niveau te verbeteren;
- de digitale diensten van het netwerk hebben 14,1 miljoen kmo's bereikt.

Uit een in het voorjaar van 2021 uitgevoerde enquête bleek **dat de klienten zeer tevreden waren over de kwaliteit van de in 2019-2020 ontvangen diensten van het Enterprise Europe Network**. 94 % van de respondenten gaf aan dat zij de diensten van het netwerk zouden aanbevelen aan anderen. 90 % van de ontvangers van de uitgebreide adviesdiensten van het netwerk verwacht een verbetering van de markt als gevolg van de contacten met het netwerk.

DG GROW en het Easme hebben samengewerkt met uiteenlopende EU-programma's voor het beheer en de dynamisering van het netwerk, onder meer op het gebied van opleiding, evenementen en uitwisselingen van goede praktijken met de sectorale en thematische groepen van het netwerk. Zij hebben tevens de samenwerking tussen de leden van het netwerk en de autoriteiten van de structuurfondsen vergemakkelijkt. Het Enterprise Europe Network heeft ook innovatiegerelateerde diensten¹⁹ verleend (die buiten het toepassingsgebied van de Cosme-subsidieovereenkomsten vallen), die medegefinancierd zijn door Horizon 2020 of de Europese Innovatieraad.

Tekstvak 3. Een succesverhaal van het Enterprise Europe Network: OiOi

OiOi is een klein Fins bedrijf dat touchscreens maakt van elk soort oppervlak, waaronder sneeuw, ijs en steen. Het Enterprise Europe Network in Turku steunt het bedrijf al sinds de oprichting in 2010. OiOi-schermen zijn op uiteenlopende plaatsen geïnstalleerd, zoals speelplaatsen, winkelcentra, wetenschapscentra, overdekte activiteitenparken, ziekenhuizen en scholen. Sommige hangen ook op prominente locaties zoals de luchthaven van Helsinki.

OiOi was succesvol in Finland, maar werd met uitdagingen geconfronteerd toen het internationaal wilde uitbreiden. Het had ook behoefte aan deskundig advies over mogelijkheden en contacten, en nieuwe manieren om internationale zakelijke relaties te ontwikkelen. Het netwerk in Turku bood OiOi de gelegenheid om partnerschapsevenementen in verschillende landen bij te wonen, verleende andere diensten met betrekking tot internationale partnerschappen en verstrekte advies over financiering.

De steun van het netwerk heeft een reële impact gehad op de activiteiten van OiOi. "We hebben onze jaaromzet verdubbeld en meer programmeurs aangeworven", vertelt Sami Kämpfi, CEO en oprichter van OiOi. "Wij zijn de marktleider in Finland en hebben ons ook met succes uitgebreid in Europa en daarbuiten — onder meer naar China". Hij bevestigde zijn voornemen om in de toekomst gebruik te blijven maken van de diensten van het netwerk.

¹⁸ De begrotingstoewijzingen voor 2019 voor het netwerk werden gebruikt om de in 2020 verleende diensten te ondersteunen.

¹⁹ Een duidelijk omschreven reeks diensten ter versterking van de capaciteiten van kmo's op het gebied van innovatiemanagement en key-account-managementdiensten voor het kmo-instrument.

Versterking van de instrumenten van de eengemaakte markt ter voorbereiding op en uitvoering van één digitale toegangspoort

Eén digitale toegangspoort (“de toegangspoort”) is een ambitieus programma voor de digitalisering van overheidsdiensten. De toegangspoort zal volledige grensoverschrijdende toegang bieden tot informatie over de rechten op en regels van de eengemaakte markt op EU- en nationaal niveau, met inbegrip van procedures en ondersteunende diensten voor de eengemaakte markt, en de mogelijkheid bieden om feedback te geven. De toegangspoort wordt zowel door het grote publiek als door bedrijven gebruikt.

Het Cosme-programma heeft steun verleend aan de werkzaamheden ter versterking van de instrumenten die nodig zijn om de toegangspoort te lanceren:

- uitbreiding van de inhoud en functionaliteiten van de portaal-site Your Europe (het platform dat moet worden gebruikt om de toegangspoort te hosten);
- ontwikkeling van een administratief instrument (dashboard) voor de coördinatoren van de lidstaten;
- werkzaamheden voor de integratie van alle vereiste IT-functies.

Dankzij de succesvolle resultaten van deze werkzaamheden kon de toegangspoort volgens plan op 12 december 2020 in gebruik worden genomen.

EU-centrum voor de kmo in China — fase III

Het EU-centrum voor de kmo in China — fase III²⁰ biedt een breed scala aan diensten aan om bedrijven in de EU te helpen beoordelen in hoeverre zij er klaar voor zijn om de Chinese markt te betreden. Het helpt ook bij het versterken van de belangenbehartiging van het bedrijfsleven in de EU en bij het verbeteren van de samenwerking en de uitwisseling van beste praktijken tussen bedrijfsorganisaties op EU-, nationaal en regionaal niveau ten behoeve van EU-bedrijven die zaken willen doen in China.

Zoals hierna beschreven onder punt 4, heeft de COVID-19-crisis gevolgen gehad voor de uitvoering van dit project en moesten de diensten en doelstellingen worden aangepast. De werkzaamheden om de activiteiten weer op schema te brengen, verlopen vlot. Een belangrijk resultaat is een zelfdiagnose-instrument dat Europese kmo's in staat stelt vooraf te beoordelen of zij er klaar voor zijn om hun aanwezigheid op de Chinese markt te ontwikkelen²¹.

Opleiding voor kmo-vriendelijk beleid bij aankoopcentrales

Deze maatregel versterkt de capaciteit van het personeel van aankoopcentrales en helpt hen hun aanbestedingsprocedures gemakkelijker toegankelijk te maken voor kmo's. Hij staat open voor aankoopcentrales in de EU en andere landen die aan het Cosme-programma deelnemen. Aankoopcentrales in landen met structureel zwakke of pas opgerichte aanbestedingssystemen krijgen voorrang. 34 deelnemers profiteren van opleidingen online en op locatie. Het project liep tot mei 2022.

²⁰ Fase III wordt ondersteund door het Cosme-programma. De vorige fasen werden medegefinancierd door DG DEVCO (nu DG INTPA).

²¹ <https://sdt.eusmecentre.org.cn/>

2.3 Specifieke doelstelling C: verbetering van de randvoorwaarden en het concurrentievermogen

In de Cosme-verordening wordt aangegeven dat een indicatief bedrag van 11 % van de volledige begroting voor 2014-2020 moet worden besteed aan het verbeteren van de randvoorwaarden en het concurrentievermogen. In 2019 werd 32 miljoen EUR voor deze doelstelling uitgetrokken.

Clusters Go International

De **maatregel Clusters Go International** heeft steun verleend aan de oprichting van strategische clusterpartnerschappen van de EU om strategieën voor internationale clustersamenwerking met derde landen te ontwikkelen en uit te voeren. De oproep werd in september 2019 gepubliceerd, maar de start van deze projecten werd belemmerd door de tijdens de pandemie opgelegde reis- en contactbeperkingen. De coördinatoren hebben de activiteiten aangepast en om verlenging verzocht, en de projecten leveren nu positieve resultaten op.

Zo heeft het PIMAP+-consortium een op locatie gepland evenement omgevormd tot een zeer succesvol virtueel innovatieforum dat ongeveer 640 000 deelnemers trok. Het Fascinate-consortium bereikte overeenstemming over een gezamenlijke internationaliseringsstrategie, ondertekende elf samenwerkingsovereenkomsten met strategische partners in Canada, Japan en de VS, en verzorgde voor 82 kmo's in de mode-industrie opleidingen over de gereedheid voor internationalisering.

Duurzame mode en duurzaam toerisme

De lopende projecten voor een **duurzame en circulaire mode-industrie** in het werkprogramma voor 2019 zijn gericht op het versnellen en opschalen van innovaties ter ondersteuning van de industrie bij de overgang naar een circulaire economie en duurzaamheid in alle fasen van de waardeketen. De vier lopende projecten bieden rechtstreekse steun voor het versnellen van de uitvoering van ongeveer 120 veelbelovende duurzame bedrijfsideeën met een groot innovatiepotentieel²². Zie voor meer informatie: <https://nexttextilegeneration.eu>

Er lopen ook projecten om **de duurzaamheid van kmo's in de toeristische sector te helpen bevorderen** door hun capaciteiten en vaardigheden voor het onderzoeken en uitvoeren van duurzaamheidsoplossingen te versterken. De deelnemende kmo's profiteren van opleidingen, studiereizen en steun voor grens- en sectoroverschrijdende samenwerking. Dit zal leiden tot concrete voordelen, zoals besparingen op hulpbronnen, het verkrijgen van duurzaamheids certificering en een beter aanpassingsvermogen aan nieuwe trends, uitdagingen en kansen. Er waren zes lopende projecten in het kader van het Cosme-werkprogramma voor 2019, met 50 begunstigden uit 20 landen²³.

Evaluatie van de prestaties van kmo's, Eurobarometer en andere studies over kmo's, startende ondernemingen, doorgroeïende ondernemingen en ondernemerschap

De **evaluatie van de prestaties van kmo's**²⁴ is een van de belangrijkste instrumenten van de Commissie om de vooruitgang die landen jaarlijks boeken bij de uitvoering van de "Small Business Act" (SBA) en het SBA-actieplan te volgen en te beoordelen. Het jaarverslag over kmo's en de factsheets per land bevatten uitgebreide informatie over de prestaties van kmo's en het ondernemingsklimaat in de EU en andere partnerlanden (onder meer over efficiënt gebruik van hulpbronnen en groene producten). De impact van de COVID-19-pandemie op kmo's in de EU was

²² De 25 partners bij deze projecten waren gevestigd in België, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Litouwen, Moldavië en Spanje, en omvatten ook internationale organisaties. Hierdoor konden in alle EU-regio's diensten worden verleend in het kader van ten minste één van de projecten.

²³ 18 lidstaten (België, Bulgarije, Cyprus, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Italië, Kroatië, Nederland, Oostenrijk, Portugal, Roemenië, Slowakije en Spanje) en 2 Cosme-landen (Moldavië en Noord-Macedonië).

²⁴ Evaluatie van de prestaties van kmo's (europa.eu).

ook een belangrijk onderwerp van de evaluatie van de prestaties van kmo's in 2020 (gefinancierd uit de begroting 2019).

Een belangrijke verwante studie was de **Eurobarometerenquête over kmo's, startende ondernemingen, doorgroeïende ondernemingen en ondernemerschap** (gepubliceerd in augustus 2020)²⁵, die nuttige informatie verschaftte over het profiel van deze ondernemingen in de EU en de uitdagingen waarmee zij worden geconfronteerd. Zowel de evaluatie van de prestaties van kmo's als de Eurobarometerenquête leverde nuttige gegevens op ter ondersteuning van het Europees Semester, het ontwerp van nationale herstelplannen en andere empirisch onderbouwde beleidsvorming.

De OESO heeft een proefstudie uitgevoerd over het benutten van de mogelijkheden van kmo's om op te schalen. Deze leverde substantiële nieuwe inzichten op, onder meer over belangrijke factoren die doorgroeïende ondernemingen ondersteunen of belemmeren. In de studie worden ook bijna 1 200 relevante beleidsmaatregelen en 400 instellingen in 38 OESO-landen in kaart gebracht. De **European Startup Monitor 2019** (gepubliceerd in april 2020 en gefinancierd uit de begroting 2019)²⁶ is een kleinere enquête met nuttige gegevens van oprichters van startende ondernemingen en beleidsaanbevelingen.

Het netwerk van kmo-gezanten en de kmo-vergadering

Uit de begroting 2019 is in 2019 de organisatie van vier vergaderingen van het **netwerk van kmo-gezanten** (vertegenwoordigers van de nationale overheden van de lidstaten) gefinancierd, evenals de bijeenkomst van de **kmo-vergadering** in november 2019 in Helsinki met **457 afgevaardigden**. De besprekingen tijdens deze bijeenkomsten hebben bijgedragen tot het ontwerp van beleidsmaatregelen zoals de kmo-strategie.

EU-campagne Open for Business

De EU-campagne Open for Business 2015-2020 was erop gericht meer eigenaren en managers van kmo's bewust te maken van de kansen en rechten op de eengemaakte markt; ondersteunende netwerken van de EU zoals het Enterprise Europe Network; en online-instrumenten. De campagne voor 2020 (in het kader van het Cosme-werkprogramma voor 2019) werd uitgevoerd in België, Luxemburg, Malta, Nederland en Slowakije, en het toepassingsgebied ervan werd uitgebreid om meer bekendheid te geven aan de adviesdiensten, instrumenten en financiële steun van de EU voor kmo's in verband met de COVID-19-pandemie.

2.4 Specifieke doelstelling D: bevordering van ondernemerschap en de ondernemerscultuur

In de Cosme-verordening wordt aangegeven dat 2,5 % van de volledige begroting voor 2014-2020 moet worden besteed aan het bevorderen van ondernemerschap en de ondernemerscultuur.

Erasmus voor jonge ondernemers

Het programma Erasmus voor jonge ondernemers stelt potentiële of startende ondernemers in staat samen te werken met een ervaren ondernemer in een ander land dat aan het Cosme-programma deelneemt. Deze uitwisseling levert beide ondernemers waardevolle inzichten en ervaringen op. Cosme verstrekt subsidies aan consortia van intermediaire organisaties die de ondernemers aanwerven en aan elkaar koppelen. In 2019 hebben er 1 336 uitwisselingen²⁷ plaatsgevonden in het kader van Erasmus voor jonge ondernemers. Dit aantal is in 2020 gedaald tot 837 om redenen die verband houden met de COVID-19-crisis. Er zijn passende maatregelen genomen om de door COVID-19

²⁵ <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2244>

²⁶ <http://europeanstartupmonitor2019.eu/>

²⁷ Het aantal uitwisselingen wordt gemeten aan de hand van de prestatie-indicator voor koppelingen tussen ondernemers.

getroffen projecten weer op gang te brengen (zie punt 4). **90 % van de deelnemers beoordeelde de uitwisseling als een succes.**

Een succesverhaal van Erasmus voor jonge ondernemers²⁸

Nabil Chelaouaou (nieuwe ondernemer, Green Farm, Italië) en Carlos Rubio María, La Bardal (Spanje)

Nabil Chelaouaou was een nieuwe ondernemer die bezig was met het opzetten van “Green Farm”, een zakelijk project voor de productie van verse en gezonde groenten. Hij heeft gebruikgemaakt van een uitwisseling in het kader van Erasmus voor jonge ondernemers met Carlos Rubio María, een ervaren ondernemer die La Bardal leidt, een project voor plattelandsvernieuwing en participatief bestuur. Beide deelnemers hebben geprofiteerd van het uitwisselen van ervaringen en kennis over regeneratieve landbouw en hoe natuurlijke hulpbronnen en praktijken beter kunnen worden gebruikt om direct een positief effect te hebben op de samenleving en op de klimaatverandering.

Meer informatie: <https://www.erasmus-entrepreneurs.eu/page.php?cid=09&id=959>

Sociaal ondernemerschap en maatschappelijk verantwoord ondernemen

De OESO heeft met Cosme-financiering een handleiding opgesteld om beleidsmakers te ondersteunen bij het **ontwerpen en verbeteren van regelgevingskaders voor de ontwikkeling van sociale ondernemingen²⁹**. Deze is tijdens een evenement op 28 april 2022 aan 70 beleidsmakers gepresenteerd.

Er wordt ook gewerkt aan een maatregel om te beoordelen in welke mate **maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)** wordt toegepast, om informatie te verzamelen over nationale steunmaatregelen en goede praktijken, en om aanbevelingen te doen voor doeltreffende mechanismen ter ondersteuning van maatschappelijk verantwoord ondernemen.

3. Ondersteunende maatregelen en administratieve uitgaven

Cosme-steunmaatregelen werden gefinancierd uit begrotingsonderdeel 02 02 01. In 2019 werd 7,7 miljoen EUR uitgetrokken voor ondersteunende maatregelen.

Er werden conferenties en vergaderingen met belanghebbenden georganiseerd om de uitdagingen voor verschillende industriële sectoren te bespreken. Er werd steun verleend voor diverse maatregelen, waaronder analytisch werk zoals studies ter ondersteuning van beleidsvorming en informatie-instrumenten die kmo's praktische ondersteuning bieden.

De studie over de beginselen van de circulaire economie voor het ontwerpen van gebouwen werd begin 2021 afgerond en bevatte nuttige beleidsaanbevelingen op EU-niveau op basis van een grondige analyse van nationale en regionale beleidsinitiatieven en een kwalitatieve beoordeling van de te verwachten impact ervan. Met deze aanbevelingen is rekening gehouden in de voorstellen tot herziening van de EU-wetgeving inzake de energieprestaties van gebouwen en bouwproducten, en in andere lopende werkzaamheden tot herziening van de wetgeving.

Tijdens het online-evenement **Data 4 Healthy Recovery Hackathon** op 18-20 juni 2021 konden bedrijven en belanghebbenden uit het bedrijfsleven de uitdagingen voor het aanpakken van de (gelijktijdige) groene en digitale transitie bepalen en samenwerken om mogelijke oplossingen te ontwikkelen. De twaalf teams die het hoogst waren geëindigd, hebben ook een versnellingsprogramma doorlopen om hen te helpen hun ideeën verder te ontwikkelen en hen beter voor te bereiden op marktintroductie.

²⁸ Zie andere succesverhalen en getuigenissen op <http://www.erasmus-entrepreneurs.eu>

²⁹ <https://www.oecd.org/cfe/leed/social-economy/legal-frameworks.htm>

Er is een studie uitgevoerd naar **de steun van de Europese structuur- en investeringsfondsen (ESIF) voor defensiegerelateerde activiteiten en activiteiten in verband met tweërlei gebruik**³⁰, met inbegrip van een gedetailleerde inventarisatie en compilatie van eerdere projecten, informatie over het ESIF-kader voor 2021-2027, een brochure voor kmo's en conclusies en geleerde lessen over de wijze waarop de deelname van kmo's kan worden ondersteund. Op 19 januari 2021 is een workshop gehouden om de studie aan de sector te presenteren.

De inhoud van de **EU-helppesdesk voor intellectuele eigendom** en de vier **internationale IE-helppesdesks** werd geïntegreerd in de belangrijkste website van de Europese Commissie (Europa) als onderdeel van één digitale toegangspoort.

De **administratieve uitgaven** vertegenwoordigden 3 % van de begroting in 2019. Deze hadden betrekking op vergaderingen van deskundigen, voorlichtings- en communicatieactiviteiten en de uitgaven van de Commissie (DG GROW) ten belope van 2,2 miljoen EUR in verband met IT-netwerken en andere technische en administratieve bijstand. De begroting voor de werking van het Easme bedroeg 9,9 miljoen EUR.

4. Gevolgen van de COVID-19-crisis voor de uitvoering van projecten

Veel projecten in het kader van het Cosme-werkprogramma voor 2019 stonden op het punt van beginnen of liepen al toen de COVID-19-crisis uitbrak. Dit heeft onvermijdelijk de uitvoering ervan belemmerd. De crisis heeft ook positieve kansen opgeleverd, zoals de kans om maatregelen te heroriënteren naar het helpen van bedrijven om te reageren op de uitzonderlijke uitdagingen waar zij nu voor staan en om hun veerkracht in de toekomst te vergroten.

Heroriëntering van Cosme-maatregelen en -projecten om bedrijven te helpen de COVID-19-crisis aan te pakken

Vanaf het begin van de COVID-19-crisis heeft het **Enterprise Europe Network** zich snel en flexibel aangepast aan de veranderende behoeften van ondernemingen. Het netwerk heeft kmo's geholpen om verstoringen van de toeleveringsketen aan te pakken en commerciële en technologische partners te vinden om hun activiteiten te heroriënteren (bijvoorbeeld om over te schakelen op de productie van persoonlijke beschermingsmiddelen of andere gezondheidsproducten). Ook heeft het netwerk bedrijven geholpen om te voorzien in de behoefte aan disruptieve innovatie en veranderingsbeheer als gevolg van de crisis en om hun veerkracht te vergroten. Andere vermeldenswaardige diensten waren onder meer het advies van het netwerk over de eengemaakte markt voor de aanpak van nieuwe belemmeringen en beperkingen die ontstonden, en advies over de toegang tot financiering. 85 % van de cliënten van het Enterprise Europe Network was tevreden of zeer tevreden over de steun van het netwerk tijdens de crisis.

De **evaluatie van de prestaties van kmo's van 2020** (gefinancierd uit de begroting 2019) was toegespitst op de gevolgen van de pandemie voor kmo's in de EU in 2020 en hun waarschijnlijke prestaties in 2021. Deze evaluatie leverde nuttige gegevens op ter ondersteuning van de uitvoering van het herstelplan voor Europa.

De **Data 4 Healthy Recovery Hackathon** in juni 2021 (zie de ondersteunende maatregelen in punt 3 hierboven) was een succes, ondanks dat dit evenement vanaf het begin werd beïnvloed door de COVID-19-crisis. Het werd omgevormd tot een online-evenement, en een mentordienst op maat die in reactie op de crisis als vervangend resultaat werd toegevoegd, bleek doeltreffend te zijn en hielp de Hackathon-teams hun ideeën te ontwikkelen en dichter bij de marktintroductie te komen.

³⁰ https://ec.europa.eu/defence-industry-space/system/files/2021-05/Study%20on%20Contribution%20of%20the%20defence%20sector%20to%20Regional%20Development%20through%20ESIF_pdf.pdf

Gevolgen van de COVID-19-crisis voor de uitvoering van Cosme-projecten

Voor veel projecten in het Cosme-werkprogramma voor 2019 was de eerste impact van de crisis aanzienlijk, vooral wanneer er veel persoonlijke contacten nodig waren om de resultaten te leveren of de dienstverleningsaanpak uit te voeren volgens de beschrijving in de subsidieovereenkomst. Evenementen op locatie werden waar mogelijk veranderd in online-evenementen. Veel projecten moesten worden uitgesteld zodat er meer tijd was om de doelstellingen te halen. Andere resultaten werden ook aangepast aan de crisissituaties. De volgende voorbeelden illustreren welke gevolgen projecten ondervonden en welke stappen zijn ondernomen om de projecten weer op de rails te krijgen.

- Het **EU-centrum voor de kmo in China** (een Cosme-maatregel uit 2019) werd ernstig verstoord door reisbeperkingen, strenge sanitaire maatregelen in China en andere problemen in verband met COVID-19. Het consortium heeft proactief gezocht naar risicobeperkende maatregelen. De diensten werden in overleg met het Easme en de Commissie aangepast aan de crisissituatie. Van sommige veranderingen, zoals de omschakeling naar virtuele evenementen, werd echter geen optimaal gebruik gemaakt (in dit voorbeeld was de vraag naar webinars goed, maar voelden bedrijven zich ongemakkelijk bij matchmakingevenementen op afstand). De looptijd van het project werd verlengd om de begunstigden voldoende tijd te geven voor het halen van hun doelstellingen.
- De projecten van intermediaire organisaties in het kader van **Erasmus voor jonge ondernemers** die in februari 2020 uit hoofde van de begroting 2019 van start waren gegaan, werden zwaar getroffen door de COVID-19-crisis. Er werden contractverlengingen toegekend en activiteiten werden aangepast (bijvoorbeeld door het aanbod van uitwisselingen op afstand te vergroten). Het werk om de achterstand in te halen vordert goed. Het aantal uitwisselingen tussen nieuwe en ervaren ondernemers voor projecten in het kader van de oproep van 2019 is gestegen van 871 in maart 2022 tot 967 in mei 2022. Dit is goed op schema om het uiteindelijke streefcijfer van 1 969 uitwisselingen aan het einde van de projectduur te halen³¹.

Veel Clusters Go International-projecten in het kader van het Cosme-werkprogramma voor 2019 zijn ook getroffen door de COVID-19-crisis. Hun onderzoeksmissies, evenementen en zakelijke contacten in derde landen werden belemmerd of konden helemaal niet doorgaan door reisbeperkingen en sanitaire maatregelen. Hierdoor was het moeilijker om resultaten te boeken. De activiteiten werden waar mogelijk aangepast en verplaatst. De consortia hebben ook alternatieven gevonden voor reizen — met name door het vinden van partners in de betrokken derde landen om van tevoren vergaderingen met belangrijke belanghebbenden te kunnen organiseren. De verschillende projectdeelnemers werkten ook samen om gemeenschappelijke problemen op te lossen en gezamenlijke evenementen te organiseren. De activiteit begint zich inmiddels te herstellen.

5. Bijdrage aan de doelstelling van integratie van de klimaatdimensie

De noodzakelijke aanpassing van ondernemingen aan een koolstofarme, klimaatbestendige, energie- en hulpbronnefficiënte economie wordt tijdens de uitvoering van het Cosme-programma bevorderd. De bijdrage van het programma aan de doelstelling van integratie van de klimaatdimensie, die voor alle programma's van de Commissie geldt (in totaal 20 % van de EU-begroting 2014-2020), bedraagt naar schatting 21,7 miljoen EUR (5 % van de financiële toewijzing in 2019). Van de meeste Cosme-

³¹ De doelstelling moet uiterlijk op de einddatum zijn bereikt (31 januari 2024 voor acht projecten en 31 januari 2023 voor één project).

maatregelen wordt niet bijgehouden hoe hoog de bijdrage aan de integratie van de klimaatdimensie exact is³², maar veel projecten en maatregelen zijn in zekere mate op klimaatdoelstellingen gericht.

Tot 31 december 2019 heeft de **eigenvermogensfaciliteit voor groei van Cosme** 6,7 miljoen EUR geïnvesteerd in een durfkapitaalfonds dat zijn activiteiten op schone technologieën richt³³. Dit heeft meer dan 51 miljoen EUR aan investeringen in kmo's in de energie- en milieusector opgeleverd³⁴.

Het **Enterprise Europe Network** helpt kmo's op verschillende manieren om klimaatgerelateerde uitdagingen aan te pakken. Zo helpt het netwerk hen innovatie toe te passen om energie- en hulpbronnefficiënter te worden, door de hoeveelheid afval te verminderen en het energieverbruik tot een minimum te beperken, zodat zij hun CO₂-voetafdruk kunnen verkleinen. Het netwerk heeft ook sector- en thematische groepen die zich richten op duurzaam bouwen, slimme energie, het milieu en de circulaire economie. Meer dan 200 deskundige bedrijfsadviseurs van het netwerk zijn gespecialiseerd in klimaatgerelateerde kwesties, zoals de circulaire economie, slimme energie, duurzaam bouwen en groene technologieën³⁵.

Het initiatief **Intelligent Cities Challenge (ICC)** erkent hoe belangrijk het is om de verbintenissen van de Europese Green Deal na te komen en begeleidt en ondersteunt steden om **lokale Green Deals** tot stand te brengen en om de gelijktijdige groene en digitale transitie van lokale bedrijven te ondersteunen, waardoor de overgang naar een gedigitaliseerde, op diensten gerichte, koolstofarme circulaire economie mogelijk wordt gemaakt. Het helpt hen ook om het scheppen van banen, omscholing, burgerparticipatie en welzijn te ondersteunen. De deelnemende steden en regio's ontvangen verschillende vormen van steun, waaronder opleiding, begeleiding en een methodologie. Voor het onderdeel "**Groene economie en lokale Green Deals**" hebben 37 steden routekaarten opgesteld voor de uitvoering van in totaal 71 oplossingen. Het ICC moedigt steden ook aan het goede voorbeeld te geven bij het koolstofvrij maken van vervoer, logistiek en gebouwen door over te stappen op groene en sociale aanbestedingen en stadsplanning.

In het kader van de maatregel "**Innovatie versnellen en opschalen voor een circulaire mode-industrie**" worden vier projecten uitgevoerd ter ondersteuning van de opschaling van ongeveer 120 veelbelovende bedrijfsideeën voor duurzame en circulaire mode (deze ideeën hebben betrekking op innovatieve toepassingen, producten, processen of ideeën). Ook wordt voorzien in capaciteitsopbouw en technische en financiële steun voor opschaling. Een van deze projecten is CircularInnoBooster, in het kader waarvan CirCoAX (een circulaire accelerator voor gezamenlijk ontwerp in samenwerkingsverband) is gelanceerd en een marktanalyse en een verslag zijn voorgelegd over de belangrijkste juridische uitdagingen waarmee de textielindustrie wordt geconfronteerd bij het proces om duurzamer te worden.

Zoals hierboven vermeld, zijn de aanbevelingen in de **studie over de beginselen van de circulaire economie voor het ontwerpen van gebouwen** in aanmerking genomen in voorstellen voor de herziening van EU-wetgeving die zal bijdragen tot de verwezenlijking van de klimaatdoelstellingen,

³² Veel Cosme-maatregelen omvatten enige steun voor klimaatgerelateerde doelstellingen. Aangezien dit echter altijd binnen de bredere doelstelling inzake concurrentievermogen viel, was er over het algemeen geen afzonderlijke begroting voor de klimaatcomponent van de maatregelen.

³³ https://www.eif.org/what_we_do/equity/single_eu_equity_instrument/cosme_efg/intermediaries.pdf

³⁴ https://www.eif.org/what_we_do/equity/single_eu_equity_instrument/cosme_efg/cosme-efg-implementation-update.pdf

³⁵ Dit verslag is toegespitst op diensten van het Enterprise Europe Network die medegefinancierd worden via het Cosme-programma. Het netwerk heeft ook een aanvullende, specifiek gedefinieerde reeks diensten verleend met steun van het Horizon 2020-programma (key-account-managementdiensten voor het kmo-instrument en diensten om kmo's te helpen hun capaciteiten op het gebied van innovatiemanagement te versterken).

met name de voorgestelde herziening van de richtlijn energieprestatie van gebouwen³⁶. In het kader van de maatregel **Circulaire kunststoffen voor kmo's** werden richtsnoeren beschikbaar gesteld om de milieueffecten van de levenscyclus van kunststofproducten te beperken³⁷. Een aantal publicaties van de **Europese waarnemingspost voor de bouwsector** is ook gericht op de circulaire economie, energie-efficiëntie en duurzaamheid, waaronder het analytisch verslag over de beschikbaarheid en duurzaamheid van woningen³⁸.

Het **Europees kenniscentrum inzake hulpbronnefficiëntie** is een belangrijk referentie-instrument voor hulpbronnefficiëntie en circulaire praktijken voor kmo's en kmo-specialisten. Deze dienst werd in 2019 verder verbeterd en er werd een nieuwe methode ontwikkeld voor het valideren van de in deze databank ingevoerde gegevens.

Verschillende voorbereidende evenementen voor de conferentie van het Duitse voorzitterschap over **sociale economie** waren gericht op klimaatdoelstellingen. In het bijzonder namen op 25 februari 2021 meer dan 200 mensen deel aan het **online-evenement "Road to Mannheim"** om te bespreken hoe de sociale economie kan worden gebruikt om de groene transitie te versterken.

6. Bijdrage aan doelstellingen voor duurzame ontwikkeling

Veel Cosme-maatregelen zijn relevant voor de duurzameontwikkelingsdoelstellingen (SDG's) die zijn vastgelegd in de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling. **Hieronder volgen enkele voorbeelden:**

SDG 8 (fatsoenlijk werk en duurzame economische groei)

Relevante maatregelen zijn onder meer het uitwisselingsprogramma van Erasmus voor jonge ondernemers, de diensten van het Enterprise Europe Network om kmo's te ondersteunen bij duurzame groei, en maatregelen voor de sociale economie, zoals de richtsnoeren en beste praktijken om nationale beleidsmakers te helpen bij het ontwikkelen van wettelijke kaders om sociale ondernemingen te laten floreren.

SDG 9 (inclusieve en duurzame industrie, innovatie en veerkrachtige infrastructuur)

Het initiatief **Intelligent Cities Challenge**³⁹ heeft een grote impact op het opbouwen van veerkracht, het bevorderen van innovatie voor lokale economische activiteiten en het ondersteunen van de totstandbrenging van lokale Green Deals, die betrekking hebben op de groene transformatie in de industrie. Dit initiatief helpt steden bij het coördineren van maatregelen voor de totstandbrenging van alomvattende bedrijfsmodellen, bestuursstructuren en netwerken. Via het initiatief worden sterke partnerschappen opgebouwd met lokale bedrijven, kmo's en organisaties, waaruit blijkt dat samenwerking tussen steden en belanghebbenden de transitie naar circulaire bedrijfsmodellen en een duurzame economie aanzienlijk bevordert.

Het **Enterprise Europe Network** richt zich in zekere mate op veel SDG's, maar in de periode 2019-2020 lag de nadruk nog steeds op de ondersteuning van kmo's bij de overgang naar circulaire

³⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:52021PC0802> Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad betreffende de energieprestatie van gebouwen (herschikking) (COM/2021/802 final).

³⁷ Met inbegrip van een methode om de milieueffecten van fossiele brandstoffen, biomassa en kunststofafval als input voor de productie van kunststoffen te vergelijken: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC125046> en casestudies.

³⁸ https://ec.europa.eu/growth/sectors/construction/observatory/analytical-reports_nl

³⁹ Dit omvat steden uit 18 EU-lidstaten: België, Bulgarije, Denemarken, Duitsland, Finland, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Ierland, Italië, Kroatië, Letland, Nederland, Portugal, Slowakije, Spanje, Tsjechië en het Verenigd Koninkrijk; twee met Cosme geassocieerde landen: Bosnië en Herzegovina en Noord-Macedonië, en een aantal derde landen.

bedrijfsmodellen en op het gebruik van groenere, energie-efficiënte technologieën. In 2019 is het netwerk begonnen met de eerste voorbereidingen om zijn diensten uit te breiden tot duurzaamheid⁴⁰.

Het Cosme-programma ondersteunt ook projecten om innovatie voor een **circulaire en duurzame mode-industrie** te versnellen en op te schalen, en om **de duurzame ontwikkeling en de capaciteit van kmo's in de toeristische sector** te versterken (met name hun vermogen om duurzamere bedrijfsmodellen te gebruiken).

SDG 11 (duurzame steden en gemeenschappen)

Het initiatief **Intelligent Cities Challenge (ICC)**, dat hierboven nader is beschreven, draagt bij tot de verwezenlijking van deze doelstelling door steden te ondersteunen bij het realiseren van duurzame groei door middel van geavanceerde technologieën. Het bereidt ook de lokale arbeidskrachten voor op de gelijktijdige groene en digitale transitie en de banen van de toekomst via een specifieke thematische prioriteit op het gebied van **omscholing en bijscholing**.

SDG 12 (duurzame consumptie- en productiepatronen)

Ook andere Cosme-maatregelen met gevolgen voor het klimaat (genoemd in punt 5 van dit verslag) ondersteunen deze SDG, met name de projecten voor duurzaamheid en circulariteit in de mode-industrie en de toeristische sector, de maatregel "Circulaire kunststoffen voor kmo's" die een methode heeft opgeleverd voor het vergelijken van de milieueffecten van verschillende inputs (grondstoffen) voor de productie van kunststoffen (en aanverwante casestudies), de studie over de beginselen van de circulaire economie voor het ontwerpen van gebouwen, en het Europees kenniscentrum inzake hulpbronnefficiëntie, dat onder meer een instrument voor bedrijfsmodellen omvat dat industriële clusters kunnen toepassen om industriële symbiose te ondersteunen⁴¹.

Acties gericht op een bredere reeks duurzaamheidsdoelstellingen, waaronder de sociale dimensie

Sommige Cosme-acties en -projecten omvatten een sociale dimensie, met name de maatregelen voor de sociale economie (zie SDG 8 hierboven), maatregelen die gericht zijn op specifieke groepen ondernemers (Erasmus voor jonge ondernemers) en acties voor vrouwelijke ondernemers. Andere Cosme-projecten en -acties hebben een sociale dimensie die is verankerd in een reeks bredere doelstellingen ter bevordering van duurzaamheid en concurrentievermogen (goede voorbeelden zijn de duurzaamheidsadviesdiensten van het Enterprise Europe Network, bepaalde projecten voor toerisme⁴² en textiel⁴³, en de Tech4Good Marketplace in het kader van het initiatief Intelligent Cities Challenge⁴⁴).

⁴⁰ Hiertoe zijn in 2022 diensten van "duurzaamheidsadviseurs" in het leven geroepen. Het cliëntenonderzoek onder kmo's van het Enterprise Europe Network (het uitgangspunt om te bepalen welke diensten van dat netwerk elke kmo nodig heeft) bestrijkt nu alle milieu-, sociale en economische aspecten. Duurzaamheid wordt geïntegreerd in alle diensten van het netwerk, met inbegrip van innovatie en toegang tot financiering. Deze nieuwe diensten van het netwerk hebben betrekking op verschillende gebieden, zoals afval- en waterbeheer, gebruik van schone energie, het toezicht op en de rapportage over de mensenrechten, rechten van werknemers, veiligheid en gezondheid enz.

⁴¹ <https://clustercollaboration.eu/content/erek-european-resource-efficiency-knowledge-centre>

⁴² Het Tourban-project (in het kader van de actie voor samenwerking op het gebied van toerisme) helpt kmo's in het op steden georiënteerd toerisme om concurrerder en duurzamer te worden, niet alleen vanuit milieuoogpunt, maar ook vanuit economisch en sociaal oogpunt. Zie: <https://www.tourban.eu/>

⁴³ Het project CircularInnoBooster heeft tot doel bedrijven in de mode- en textielindustrie om te vormen tot duurzame, circulaire en regeneratieve bedrijven. Het hanteert een brede definitie van duurzaamheid, met inbegrip van de sociale dimensie. Zie: <https://circoax.eu/>

⁴⁴ Deze marktplaats biedt gemakkelijke toegang tot innovatieve technologische oplossingen, bedrijfsmodellen en diensten die zijn ontworpen om economische, sociale en ecologische doelen te bevorderen.

7. Gender

Hoewel in de Cosme-verordening geen specifieke doelstelling of specifiek streefcijfer met betrekking tot gender is opgenomen, zijn de in het kader van dit programma ondersteunde maatregelen in overeenstemming met de beginselen van gendergelijkheid en wordt erin rekening gehouden met de genderdimensie.

46 % van de consortia van het **Enterprise Europe Network** heeft een vrouwelijke coördinator. Binnen dat netwerk is er bovendien een speciale groep die vrouwelijke ondernemers ondersteunt en partnerschaps- en adviesdiensten verleent die specifiek op hun behoeften zijn afgestemd. Ongeveer 50 % van de nieuwe ondernemers die in 2020 hebben geprofiteerd van uitwisselingen in het kader van Erasmus voor jonge ondernemers was vrouw, en 71 van de 94 coördinatoren (75,5 %) was vrouw.

De genderdimensie voor de Cosme-LGF werd nagegaan in een analyse van het EIF in 2018. Daaruit bleek dat bijna 40 % van de kmo's die via de LGF schuldfinanciering hadden ontvangen, een vrouwelijke chief executive officer, algemeen directeur en/of bedrijfsleider had.

Het Cosme-programma heeft ook kansen gecreëerd voor bedrijven in sectoren als mode en de sociale economie, waarvan bekend is dat zij een hoog percentage vrouwelijke ondernemers aantrekken. Zo worden, in het kader van de **maatregel voor het versnellen en opschalen van innovatie voor een circulaire mode-industrie**, 60 van de 83 partnerschappen die financiering van derden ontvingen (72 %) gecoördineerd door een vrouwelijke ondernemer⁴⁵.

8. Conclusies

De operationele begroting van het programma ter ondersteuning van de toegang tot financiering, de toegang tot markten, een gunstig ondernemingsklimaat, het concurrentievermogen en het ondernemerschap is voor 96 % vastgelegd.

Monitoring zorgde ervoor dat de begroting werd herverdeeld over de meest succesvolle en overtekende activiteiten (bv. projecten op de reservelijst) en in het bijzonder de Cosme-LGF.

In het werkprogramma voor 2019 is vooruitgang geboekt bij de uitvoering van een van de belangrijkste aanbevelingen van de tussentijdse evaluatie van het programma: de aandacht richten op omvangrijkere, strategische acties en tegelijkertijd enige flexibiliteit behouden om nieuwe ideeën te testen. Vlaggenschipinitiatieven zoals het Enterprise Europe Network, Erasmus voor jonge ondernemers en de financiële instrumenten waren goed voor 75 % van de vastleggingen voor de Cosme-begroting in 2019.

Zowel de vlaggenschipinitiatieven als de kleinere maatregelen gaven blijk van de flexibiliteit die nodig is om nieuwe uitdagingen, met name de COVID-19-crisis, aan te pakken. Veel kleinere maatregelen hebben ook een waardevolle bijdrage geleverd door nieuwe beleids- en zakelijke uitdagingen aan te pakken⁴⁶.

Toegang tot financiering was een belangrijke doelstelling, goed voor 66 % van de uitgevoerde begroting. In 2019 heeft de leninggarantiefaciliteit (LGF) van Cosme ervoor gezorgd dat financiële intermediairs financiële steun konden blijven verlenen aan kmo's die als risicovoller werden beschouwd en waarvoor het moeilijk was om schuldfinanciering te verkrijgen. In het algemeen wordt

⁴⁵ Dit is gebaseerd op gegevens van drie van de vier projecten. Bij het vierde project zijn de procedures voor de oproep voor partnerschappen nog niet afgerond.

⁴⁶ Zo zijn de aanbevelingen in de studie over de beginselen van de circulaire economie voor het ontwerpen van gebouwen in aanmerking genomen in verschillende voorstellen voor wetgevingsherzieningen ter ondersteuning van de overgang naar circulariteit in de sector, en levert de gids voor beleidsmakers op het gebied van sociaal ondernemerschap een waardevolle bijdrage aan de verduidelijking van beleidsopties op dit gebied.

verwacht dat de Cosme-LGF gedurende de volledige looptijd van het programma meer dan 65 miljard EUR aan financiering zal genereren voor ten minste 1 000 000 kmo's, wat tot meer dan 81 miljard EUR aan investeringen zal leiden. Hieruit blijkt dat de Cosme-LGF een belangrijke impact heeft op de reële economie in de EU en derde landen die deelnemen aan Cosme.

In 2019 bevonden bijna alle fondsen waarin de eigenvermogensfaciliteit voor groei (EFG) van Cosme heeft geïnvesteerd, zich in hun investeringsperiode (d.w.z. de screening van potentiële kmo's waarin zal worden geïnvesteerd). De cijfers voor investeringen in kmo's die zich in de groeifase en uitbreidingsfase bevinden, liggen op schema om de oorspronkelijke langetermijndoelstellingen te halen. Bij de uitvoering van de doelstellingen is rekening gehouden met de specifieke uitdagingen van de uitvoering van dit financieringsinstrument (prioriteit voor verrichtingen in derde landen⁴⁷ die aan het Cosme-programma deelnemen en het feit dat de vraag naar investeringen in deze landen lager is, en de tijd die nodig is voor de ondertekening van overeenkomsten met fondsen, waarvoor eerst complexe due diligence- en fondsenwervingsprocedures moeten worden voltooid).

De diensten van het Enterprise Europe Network in 2020 (medegefinancierd uit de begroting 2019) hebben 231 774 kmo's ondersteund met advies-, informatie- en partnerschapsdiensten en het aanbod van digitale diensten van het netwerk bereikte 14,1 miljoen kmo's. De opschalingsdiensten van dat netwerk zijn uitgegroeid tot een kerndienst en netwerkadviseurs zijn ook gestart met experimenten met duurzaamheidsdiensten. Het netwerk heeft tijdens de COVID-19-crisis waardevolle steun verleend aan kmo's.

De maatregel voor het versnellen en opschalen van innovatieve bedrijfsideeën voor **duurzame en circulaire mode** ondersteunde de versnelde toepassing van 120 veelbelovende bedrijfsideeën die de mode-industrie kunnen ondersteunen bij de transitie naar groene en duurzame bedrijfsmodellen.

De projecten ter **bevordering van de duurzaamheid van kmo's in de toeristische sector** helpen bedrijven in deze sector bij het versterken van hun capaciteiten en vaardigheden om duurzaamheidsoplossingen te onderzoeken en toe te passen door gebruik te maken van grens- en sectoroverschrijdende samenwerking. Er lopen zes projecten met 55 begunstigden in 21 landen.

Een aantal projecten en maatregelen ondervond gevolgen van de **COVID-19-crisis**, met name die welke reizen, fysieke evenementen of andere persoonlijke contacten omvatten. Vermeldenswaardige voorbeelden zijn het EU-centrum voor de kmo in China, Erasmus voor jonge ondernemers en Clusters Go International. In voorkomend geval hebben de coördinatoren de duur van de projecten verlengd en de activiteiten aangepast om rekening te houden met de crisissituatie. Zij werken nu hard om ervoor te zorgen dat de doelstellingen worden gehaald.

Zo gaan de **Clusters Go International-projecten** verder met hun strategische internationale samenwerking om Europese bedrijven te helpen verbinden met internationale waardeketens.

De projecten in het kader van Erasmus voor jonge ondernemers die in 2019 en 2020 in het kader van het werkprogramma voor 2019 van start gingen, ondervonden problemen in verband met COVID-19 en het aantal uitwisselingen was in 2020 lager dan in 2019. Dit was te verwachten, omdat reizen en persoonlijke contacten een essentieel onderdeel van deze maatregel vormen. De contracten werden verlengd en de activiteiten werden aangepast om rekening te houden met de crisis. De projecten boeken nu goede vooruitgang bij de verwezenlijking van hun einddoelstellingen.

⁴⁷ Voor de EU-landen is een volgorde van prioriteit vastgesteld, waarbij het EIF ernaar streeft eerst de investeringscapaciteit die beschikbaar is in het kader van het EFSI-venster "uitbreiding en groei" op te nemen alvorens gebruik te maken van de middelen van de Cosme-EFG. De Cosme-EFG met de bredere geografische reikwijdte kwam zo ook beschikbaar voor investeringen in derde landen die aan het Cosme-programma deelnemen. Dergelijke investeringen vinden echter alleen plaats als er vraag naar investeringen is, aangezien de Cosme-EFG vraaggestuurd is, wat betekent dat de toewijzing van financiering plaatsvindt op basis van de vraag van financiële intermediairs, waarbij ook rekening wordt gehouden met de behoefte aan een brede geografische spreiding. Tegelijkertijd blijft de investeringsvraag in deze derde landen lager.

De **koppelingen met andere EU-programma's en -fondsen** werden geoptimaliseerd. Zo heeft de samenwerking met het Europees Fonds voor strategische investeringen geleid tot een grote verhoging van het beschikbare budget voor de Cosme-LGF. Er werden op maat gesneden richtsnoeren en conclusies opgesteld om kmo's te helpen ESIF-steun te krijgen voor defensiegerelateerde activiteiten en activiteiten in verband met tweërlei gebruik. Er was ook sprake van samenwerking tussen Cosme en uiteenlopende EU-programma's voor activiteiten van het Enterprise Europe Network.

De nauwlettende monitoring van de lopende acties van het Cosme-programma wordt voortgezet, met name voor acties die zwaarder door de COVID-19-crisis zijn getroffen. Dankzij de regelmatige monitoring van dit programma konden andere problemen worden gesignaleerd en aangepakt. Uit de gegevens van de huidige monitoring blijkt dat het personeel van DG GROW meer aandacht moet besteden aan het opnieuw toewijzen van bedragen die niet zijn gebruikt voor intern beheerde maatregelen⁴⁸. Dit wordt vermeld in nieuwe monitoringrichtsnoeren die momenteel worden voorbereid. Tijdens de monitoringprocessen voor de studie over de ontwikkeling van een Europese voedselprijsindicator werd gewezen op problemen in verband met ondermaatse prestaties, en de prijs die de aanbestedende dienst voor deze opdracht betaalt, is verlaagd.

Over het algemeen **ligt het Cosme-programma op schema om zijn doelstellingen te bereiken**. Veel maatregelen hebben hun oorspronkelijke doelstellingen voor eind 2020 gehaald en projecten die door de COVID-19-crisis zijn getroffen, komen weer op schema. De ervaringen die met deze monitoring zijn opgedaan, zijn ook meegenomen bij de vormgeving van acties voor de komende jaren, met name de werkzaamheden om de continuïteit van de vlaggenschipacties te verbeteren⁴⁹.

De in het kader van het programma ondersteunde maatregelen blijven het concurrentievermogen, de groei en de werkgelegenheid bevorderen. De COVID-19-crisis heeft ook aangetoond dat de Cosme-maatregelen tegemoetkomen aan de veranderende behoeften van kmo's en flexibel inspelen op nieuwe uitdagingen. Dit zal ook belangrijk zijn in toekomstige verslagperiodes, waarin de steun zoveel mogelijk zal worden gericht op het helpen van kmo's bij het aanpakken van de uitdagingen als gevolg van de Russische militaire agressie in Oekraïne, die ernstige gevolgen hebben gehad voor de hele economie van de EU.

⁴⁸ Voor aan het agentschap (Eisma) gedelegeerde acties is er al een hertoewijzingsprocedure.

⁴⁹ Dit proces werd in de financiële periode 2021-2027 voortgezet in het kader van de kmo-pijler van het programma voor de interne markt. Met name zijn het Enterprise Europe Network, Erasmus voor jonge ondernemers en de gezamenlijke clusterinitiatieven nu meerjarige acties die tot 2024 medegefinancierd worden om voor deze diensten een betere continuïteit op middellange termijn te waarborgen. Zie ook de derde alinea van deze conclusies.

9. Bijlage

Uitvoering van de Cosme-begroting 2019 (alle cijfers zijn in euro's)

Begrotings- onderdeel		Vastleggingen			Betalingen			
		<i>alle financieringsbronnen</i>			<i>alle financieringsbronnen</i>			
		Oorspronkelijke begroting	Uitgevoerde begroting	Uitvoering %		Kredieten beschikbaar voor betalingen	Uitgevoerde betalingen	Uitvoering %
02 02 02	Toegang tot financiering	290 488 049	256 740 242	88 %		187 844 246	171 596 957	91 %
	gedelegeerd aan andere DG's	3 897	3 897	100 %		13 897	13 897	100 %
	gedelegeerd aan Easme	500 000	500 000	100 %		0	0	0 %
	<i>waarvan ontvangen van derde landen</i>	<i>40 115 174</i>	<i>6 875 480</i>	<i>*</i>		<i>40 115 174</i>	<i>26 416 116</i>	<i>*</i>
	Totaal	290 991 946	257 244 139	88 %		187 858 143	171 610 854	91 %
02 02 01	Toegang tot markten, ondernemingsklimaat en ondernemerschap							
	uitgevoerd door GROW	20 860 159	9 515 853	46 %		20 478 180	9 306 678	45 %
	gedelegeerd aan Easme	117 896 424	117 606 038	100 %		101 382 506	100 718 334	99 %
	gedelegeerd aan andere DG's	3 117 383	2 999 103	96 %		3 739 266	1 605 740	43 %
	<i>waarvan ontvangen van derde landen</i>	<i>15 260 744</i>	<i>4 104 138</i>	<i>*</i>		<i>15 260 744</i>	<i>1 829 357</i>	<i>*</i>
	Totaal	141 873 965	130 120 993	92 %		125 599 951	111 630 752	89 %
02 01 04 01	Administratieve begroting	4 910 505	3 258 490	66 %		4 910 505	562 226	11 %
02 01 06 01	Easme administratieve (operationele) begroting	10 322 946	9 908 597	96 %		10 322 946	9 908 597	96 %
	Volledige begroting	448 099 362	400 532 219	96 %		328 691 545	293 712 429	89 %

* In de boekhoudsystemen worden deze kredieten overgedragen, dus de percentages worden niet vermeld. Jaarlijkse vastleggings- en betalingsverbruik zijn gebaseerd op feitelijke gegevens.

